

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ודפתי
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ח ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גלין מס' 575

מסכת סנהדרין ק"ז-ק"ח

בס"ד, י"ז סיון תש"ע

השבוע בגלין

- ◆ פתיחת ישיבה על ידי תלמיד חכם בחיי רבו
- ◆ קיום מצוות על ידי "גרמא"
- ◆ כיסוי הדם על ידי פתיחת מכסה
- ◆ הדרן למסכת סנהדרין

- ◆ דברי היונה ששימשו כהוכחה לשני צדדיה של מחלוקת!
- ◆ מהיכן נטלה היונה את עלה הזית?
- ◆ אכילת פיצוחים מ"פיצוחיה" ללא נטילת רשות
- ◆ מדוע הגוזל פחות מפרטה פטור מהשבה?

דבר העורך

תורה מגנא ומצלא

מלחמת העולם הראשונה.

תוהו ובוהו שורר בעולם. צבאות ענק מתקדמים ונסוגים לחילופין תוך כדי חילופי אש כבדים הזורעים שמות ומוחקים ערים. מליוני אנשים נמלטים מבתיהם כשבגדיהם לגופם ונוודים על טפס ועל נשיהם בין אזורי הקרבות כצאן ללא רועה. איש אינו יודע מה ילד יום וכמה זמן יארך עד שיתהפך הגלגל לטובתה של אימפרית ענק זו או אחרת.

היתה זו גרמניה שהשיגה באותן שבועות נצחונות מזהירים בשדה הקרב וחילותיה האדירים התקדמו בתנופה לעבר ליבה של רוסיה הגדולה.

בשעת ליל מאוחרת חנה צבא רוסיה ליד העיר טבריק, לאגור מנוחה לקראת היום הבא. שומרים הוצבו הכן כדי להתריע על כל כוונה של האויב לתקוף במפתיע. ריח שריפה נישא באוויר ודי היה בניצוץ קטן שיכליל באפילה, וכל האזור היה הופך לשדה קרב קטלני.

לפתע הבחינו תצפיתני הצבא הרוסי בקרן אור זעירה הבוקעת מביתו של אחד מתושבי העיירה המואפלת. פלוגה שהוצבה בראש הגדוד דרכה למשימות מיוחדות, הוזנקה אל עבר הבית כדי לעצור את המרגל המאות לאויב על מקום המצאם. בתוך דקות ספורות הוקף הבית

◀

דף קח/ב יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך

דברי היונה ששימשו כהוכחה לשני צדדיה של מחלוקת!

בסוגיינו מובאים דברי רבי אלעזר שהיונה שנח שיגר מתיבתו ושבה אליו עם עלה זית בפיה, ביקשה בכך לומר לבוראה: "רבונו של עולם! יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך, ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם". עלה הזית, אם כן, מר מאד, עד שהיונה השתמשה בו כסמל למרירות. מן הסתם, לא ידעה יונה אלמונית זו, כי פירוש חז"ל למעשיה ישמש כהוכחה הלכתית בבתי המדרש של רבותינו גדולי הדורות.

כידוע, מאכל חריף שנחתך בסכין מושפע מן הסכין במידה ניכרת לאין ערוך ממאכל שאינו חריף שנחתך בסכין, מאחר שחריפות המאכל גורמת לטעם המאכל הבלוע בסכין מחיתוכים קודמים להפלט ממנו ולהבלע במאכל. לפיכך, מאכל חריף שנחתך עם סכין בשרי, ספג טעם בשר. המאכלים החריפים המוכרים לנו הם: בצל, שום, צנון, חזרת ואף הלימון שטעמו חמוץ מאד.

לגבי זית קיימות שתי דעות מנוגדות. בעלי התוספות קובעים, כי זית אינו נחשב מאכל חריף, וכהוכחה לדעתם הם מציינים את דברי היונה בסוגיינו, שהתייחסה **לעלה** הזית המריד. אולם הש"ך, כתב, כי זית נחשב מאכל חריף מפני טעמו המר, ואף הוא מציין את דברי היונה בסוגיינו כהוכחה לדעתו. כיצד שני צדדים חולקים מביאים משפט זה כהוכחה לשיטתם? ובכן, גאונותו של בעל "נודע ביהודה" באה לידי ביטוי גם בנידון זה במתן פתרון מבריק, כלהלן.

מהיכן נטלה היונה את עלה הזית? במדרש מובאות שתי דעות לכך. יש אומרים כי נטלתו מארץ ישראל, אשר לא נחרבה במבול, ויש אומרים: מגן עדן אשר ממנו גורש אדם הראשון. כידוע, בעת בריאת העולם הורה הקב"ה לארץ להצמיח אילנות באופן שטעם הגזע, העלים והפירות יהיה שווה. ברם, הארץ לא הסכימה לדברי בוראה, והצמיחה אילנות שלפירותיהם בלבד טעם של מאכל, ולפיכך היא גם נענשה לאחר מכן. אולם, בגן עדן, מקום שהותו של אדם הראשון, הצמיחה האדמה אילנות שטעם גזעם ועליהם היה זהה לפירותיהם.

מעתה, אם היונה נטלה את עלה הזית מגן עדן, אפשר להוכיח שגם הזית עצמו מוגדר כפרי בעל טעם מר, שהרי בגן עדן טעמם של העצים ושל העלים זהה... אולם, אם היא נטלתו מארץ ישראל, אפשר להוכיח להיפך, שדווקא עלה הזית מר, שהרי אותו הביאה היונה, ואילו הפרי עצמו אינו מר...

דף קט/ב אמר ליה אנא חדא דשקלי

אכילת פיצוחים מ"פיצוחיה" ללא נטילת רשות

מעשה באדם שבדרכו הזדמן לו לעבור מידי יום על פני חנות לממכר "פיצוחים". מידי עברו הוא נהג לשלוח את ידו באגביות, ליטול שקד מלוח או שניים, והמשיך בדרכו. ברבות הימים פנה "אוכל השקדים" לרב בשאלה, אם חובה עליו לשלם לבעל ה"פיצוחיה" על השקדים שנטל מחנותו במהלך השנים. בטרם נרד לפרטי העניין נציין את דברי המאירי, כי המשפט המפורסם "האוכל בשוק - הרי זה דומה לכלב", והמשכו - "ויש אומרים פסול לעדות", מתייחס לאדם ש"מנשנש" מחנויות!

ענייני נשמה

הקדוש הבחור

אברהם חיים מוצן הי"ד

נפל במלחמת שלום הגליל ביום י"ט בסיון

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת מוצן שיחיו ישראל - קנדה

ענייני נשמה

מרת לאה עמאר ע"ה

בת רחל ע"ה

נלב"ע כ"ו באייר תש"ע

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

ענייני נשמה

הר"ר ניסן קלמן ז"ל

ב"ר מאיר צבי ז"ל - תל-אביב

נלב"ע כ' בסיון תשס"א

תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

מדוע הגזל פחות מפרוטה פטור מהשבה? ראשית, יש לדעת, כי הגזל פחות משווה פרוטה עובר על איסור תורה, אם כי הוא אינו חייב בהשבת הגזילה [שוה פרוטה] הוא הערך הממוני הקטן ביותר על פי ההלכה והוא שוה ערך למחיר של 1/40 גרם כסף. "חזון איש" חו"מ סי' ט"ז ס"ק ל'. בבואנו להכריע אם מוטל על "אוכל השקדים" לשלם עבורם, עלינו לברר, מדוע הגזל פחות משווה פרוטה פטור מהשבת הגזילה. בשאלה זו דן גם בעל "מנחת חינוך" המציין לנידון זה שתי סברות העולות מדברי רבותינו הראשונים: א. משום שהתורה אינה מחייבת ממון בשיעור פחות משווה פרוטה. ב. משום שהגזל, אשר נוכח כי גזלו ממנו ממון בשווי מועט כל כך, מוחל על הגזילה.

מעתה, כאשר אדם גזל מחבירו פעמים אחדות, בכל פעם פחות משווה פרוטה, לפי הסברה הראשונה עליו להשיב את כל הגזילות, משום שיחד הן הצטרפו ל"שווה פרוטה" וחלה עליו חובת השבה. אולם אם הגזלן פטור מהשבת הגזילה משום שהגזל מחל לו, הרי לאחר כל גזילה וגזילה שלא היה בה "שווה פרוטה" כבר מחל לו הגזל, וממילא אין הגזילות מצטרפות והגזלן פטור מהשבתן [ראוי לציין, כי זאת רק אם נדע לגזל על הגניבה לאחר כל גזילה, כפי שכתב ה"מנחת חינוך" מצווה רנ"ח אות ו'].

ראיה יפה לנידון זה מביא הגאון רבי מנשה קליין שליט"א מסוגייתנו בה מסופר, שלאנשי סדום, אשר היו רעים וחטאים לה' מאד, היו חוקים מעוותים, שבחטותם אפשר היה לרושש אדם; כאשר אחד מהם בנה כותל, היה מותר לכל אחד מאנשי העיר ליטול לבנה מן הכותל ולומר לבעל הבית: "לא חסרתיו, כי אם לבנה אחת". בדומה לזאת, מי ששטח שומים או בצלים כדי לייבשם, היה עלול להפסידם כליל עקב החוק המקומי שהתיר לכל עובר ושב ליטול בצל אחד או שום אחד ולא להחזירם. הרמ"ה מבאר, כי הם חוקקו חוק זה כדי להמנע מחיוב השבה, משום שכל פריט בודד לא היה שווה פרוטה [אף שכן נח נהרג על פחות משווה פרוטה - עיי' מהרש"א ו"אור החיים" עה"ת מ"כ בזה].

לכאורה, אנשי סדום היו יכולים לפעול בצורה מקורית יותר - למנות אחד מהם שיגנוב לבנה לבנה... אין זאת, אלא שגזלות של פחות משווה פרוטה מצטברות יחד, וכאשר שווי הגזילות כולן מסתכם ב"שווה פרוטה" חייב הגזלן להשיב... [ועיי' "פני יהושע" קידושין מו"א ד"ה "והא מלוה"]. מן הראוי לציין את דברי תלמוד ירושלמי, אשר נפסקו להלכה, כי אף על פי שאין איסור ליטול פחות משווה פרוטה כאשר הזולת אינו מקפיד על כך, כגון: נטילת קיסם מגדר עץ כדי לחצוץ בין השניים, מכל מקום הדבר אסור ממידת חסידות, משום שאם יעשו כן הרבים עלולה הגדר לההרס.

דף ק"א כל החולק על רבו כחולק על השכינה

פתיחת ישיבה על ידי תלמיד חכם בחיי רבו

נפסק להלכה שאדם חייב בכבוד רבו שלימדו תורה, ואת רבו המובהק [שרוב חוכמתו הימנן] הוא אף חייב לכבד יותר מאשר את אביו. בגמרתנו אנו מתוודעים לגדר נוסף שקבעו חכמים בחיוב כבוד התלמיד לרבו: "כל החולק על רבו, כחולק על השכינה". רש"י מפרש על אתר: "חולק על רבו - חולק על ישיבתו"! דברי הגמרא "והחולק על ישיבתו של רבו... גורם לשכינה שתסתלק מירשאל".

הרמב"ם מפרט הלכה זו ביתר הרחבה: "איזהו חולק על רבו? זה שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו, ורבו קיים, ואף על פי שרבו במדינה אחרת. ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם. וכל המורה הלכה בפני רבו - חייב מיתה". לכאורה משמע מדבריו שאסור לתלמיד לפתוח ישיבה וללמד בה תורה כל עוד רבו חי. הרמ"ך כבר תמה על כך, האמנם על תלמיד חכם מופלג להימנע מהרבצת תורה ברבים בחיי רבו?

ובכן, בפירוש דברי הרמב"ם נחלקו ה"בית יוסף" והב"ח. לדעת ה"בית יוסף", תלמיד אינו רשאי לפתוח בית מדרש אשר מטרתו להורות הלכה לעם, שכן, בכך הוא מורה הלכה בפני רבו. אולם הוא רשאי לקבוע בית מדרש ללימוד התורה, ואדרבה, "גדיל תורה ויאדיר". לעומת זאת, לדעת הב"ח, כוונת הרמב"ם שלעולם אין תלמיד רשאי לייסד ישיבה בחיי רבו "משום שרירותא" - בפתיחת הישיבה יש משום הפגנת כוח מצד התלמיד ופחיתות כבוד ברבו.

בעל "ערוך השולחן" מביא את פירושיהם של ה"בית יוסף" והב"ח, ומציין כי ייתכן שהם אינם חולקים. בתקופות קדומות, כאשר למדו תורה בבית מדרשו של ראש הגולה, לאחר שסיימו לסכם את הסוגיות הנלמדות, הסיק ראש הישיבה יחד עם חכמיה את ההלכות הנובעות מהסוגיה הנלמדת. אולם בתקופות מאוחרות יותר הוקמו בתי מדרש ללימוד תורה בלא פסיקת הלכה.

הרמב"ם, אשר נולד כמאה שנה לאחר פטירת רב האי גאון, שהיה אחרון הגאונים, פסק הלכה זו בלשון הגמרא, שקביעת בית מדרש בחיי הרב, הרי היא פגיעה בכבודו של הרב. אולם לאחר שהשיבות חדלו מפסיקת הלכה, כותב בעל "ערוך השולחן", אדרבה, ראוי לתלמיד חכם לפתוח ישיבה ולהרבות תורה ברבים, משום שאין בכך כל פגיעה בכבוד רבו.

לפני למעלה מארבע מאות עשרים וחמש שנה, התפתח דיון הלכתי רחב על אודות הקמת ישיבה על ידי תלמידים.

על גדולי התורה בדורם של ה"בית יוסף" והרמ"א, נימנו רבי אליעזר אשכנזי ב"ר אליהו הרופא [בעל "מעשי ה" ו"יוסף לקח" - ביאור על מגילת אסתר. נדד בין מצרים, קפריסין, איטליה ופולין, ושימש כאב בית דין בפוזנא בתקופה בה אנו עוסקים להלן], ורבי יוסף כץ בעל שו"ת "שארית יוסף" [גיסו של הרמ"א, שימש כראש ישיבה בקראקא כיוכל שנים]. לעת זקנותו של בעל "שארית יוסף", היו תלמידיו ותלמידי תלמידיו גדולי תורה ומרביצי תורה ברבים. קבוצת אנשים אשר חרדו לכבוד רבם בעל "שארית יוסף", פנו אל רבי אליעזר אשכנזי וביקשוו לחתום על כרוז בו ייקבע, כי תלמידיו של בעל ה"שארית יוסף", [וכל שכן תלמידי תלמידיו],

בעשרות חיילים חמושים, בעוד מפקד הכח פרץ פנימה בראש אנשיו.

אל מול עיניהם הנדהמות של המפקד וחיליו נתגלה יהודי קשיש, בעל הדרת-פנים, רכון ליד שולחן עתיק על ספר משנה תורה להרמב"ם וכל ישותו מרוכזת בספר המהוה שלפניו, כאומר: "מה לי ולמהומה העולמית?". היה זה רבי אהרן מטבריק, רבה של העיר שנודע ברבים בגאונותו האדירה ובשקידתו העצומה.

מפקד הפלוגה שמהרה לשוב בשלום לבסיסה לא יכל לתת את דעתו באותה עת ולהחליט אם יהודי זה מרגל אם לאו, וכדרכן של החלטות בשעת מלחמה המוכרעות לחומרא, פקד על חייליו להוציאו להורג על אתר באשמת ריגול.

רבה של טבריק, אשר ידע והכיר את אכזריותם הרבה של צבאות הצאר הרוסי, השיב לחיילים הנדהמים: "אם אכן נגזר עלי ממרום להיות מוצא להורג, מקבל אני עלי את הדין באהבה. אך בקשה אחת יש לי אליכם, ואנא מלאו נא את בקשתי האחרונה בחיוב. אני עסוק כרגע ראשי ורובי בביאור הלכה תמוהה ברמב"ם, במטותא מנייכו המתינו לי מעט עד אשר אבהיר לעצמי את משמעות הקטע המוקשה!"

לתדהמתם של החיילים לא היה גבול. הדבר היה למעלה מקצה השגתם. הנשמע כדבר הזה? קריאה בספר מצהיב כשרובה טעון צמוד לרק? אך דא עקא, פליאה זו היא שהביאתם להיענות בחיוב לפניה נאצלת זו.

בדקות מסמרות שער אלו, בעוד שעון החול הולך ואוזל, התעמק רבי אהרן בספרו, כשלגבו מכוונים רובים ועיניים משגיחות. לפתע התחולל מפנה מפתיע במצב הצבאי באזור. קול התותחים ההולך וקרר הבהיר לניציבים כי הגרמנים פתחו כפי הנראה במתקפת מחץ רבתי והם קרובים ביותר. החיילים המפחדים לא השתהו ונמלטו במהרה על נפשם כל עוד רוחם בהם.

רבה של טבריק הגאון רבי אהרן, נשם לרווחה, הודה להקב"ה שהצילו ממות בטוח והמשיך להגות בדברי הרמב"ם.

המעוניין לזכות את הרבים
בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת
שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק, פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף קט/א נבנה מגדל ונעלה לרקיע

משגר החלליות הראשון

לדעת רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, אנשי דור הפלגה לא ביקשו לבנות מגדל שיגיע עד לרקיע, שכן, היה עליהם לבנות לו יסוד הגדול יותר מכדור הארץ. אלא כל כוונתם היתה להנצל ממבול עתידי נוסף, על ידי בניית חללית, שתביאם עד הירח כדי להתגורר שם!

נזכיר, שרבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל נפטר לפני כמאתים וארבעים שנה!!!

דף קט/א נעשו קופים ורוחות ושידים ולילין

הקוף נולד מאדם

בעל "מנחת אלעזר" ממנוקטש מתייחס בכתביו לתורת האבולוציה, לפיה האדם הוא התפתחות מן הקוף במהלך השנים. טענת כפירה זו מתבססת על הדמיון הרב בין בני האדם והקופים בתחומים שונים.

אכן, אומר בעל "מנחת אלעזר", יש 'קירבה משפחתית' בין האדם לקוף, אבל לא האדם נוצר מן הקוף אלא הקוף הוא שנוצר מן האדם, כמובא בסוגייתנו, שחלק מאנשי דור הפלגה נעשו קופים!!!

דף קט/ב עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא

קורח והעולם הבא

בגמרתנו נאמר כי "עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא".

בעל "מרגליות הים" מספר, כי בעת השתתפותו בטיש של האדמו"ר הקודם מבעלז זצ"ל, דרש הרבי על הפסוק "וירדו הם וכל אשר להם חיים שאלה", שמשה רבינו ביקש מהקב"ה שקרח ועדתו יחיו עדיין ברדתם שאולה, כדי שתהא בידם אפשרות לשוב בתשובה.

עתה, מדויקים דברי גמרתנו שכתבה, כי **"עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא"**, לא הוזכר

איןם רשאים לקבוע ישיבה "תוך ג' פרסאות" לביתו. אולם רבי אליעזר אשכנזי סירב לחתום, בין היתר, מפני שסבר כי אין כל איסור לתלמיד להקים ישיבה, ואין הדבר נחשב כפגיעה בכבוד רבו. מחלוקת מעניינת התגלעה בשולי הדברים. רבי אליעזר אשכנזי טען, כי גם לדעת הסוברים שתלמיד זקוק לקבל רשות מרבו כדי לפתוח ישיבה, די לו בעצם בקשת הרשות, אף אם רבו יסרב לה! זאת, משום שבקשת התלמיד מרבו להתיר לו לקבוע ישיבה, היא מפני כבודו של הרב, ובעצם בקשת הרשות מן הרב כבר יצא התלמיד ידי חובת כבוד רבו. אולם בעל "שארית יוסף" חלק על כך, ולדעתו יש צורך ב**נתינת רשות ואין די בנטילת רשות**.

דף קיא/ב ושרפת באש את העיר ואת כל שללה

קיום מצוות על ידי "גרמא"

נידון הלכתי מרתק ביותר נובע ממצוות שריפת עיר הנידחת בה עוסקת סוגייתנו. כידוע, קיים הבדל תהומי בין מעשה בידיים לפעולה עקיפה המכונה "גרמא". ההבחנה הידועה בין "גרמא" למעשה, רווחת בחיובי ממון על נזקים. שכן, המזיק בידיים חייב, ואילו המזיק ב"גרמא" פטור מדיני אדם.

כיסוי הדם על ידי פתיחת מכסה: הפוסקים דנים לגבי מצוות שעיקרן בתוצאתן, האם חובה לעשותן בידיים, או שמא גם על ידי גרמא ייצא אדם ידי חובת המצווה. כגון: מצוות כיסוי הדם של עוף שנשחט, האם חובה לעשות **מעשה בידיים**, או שמא די לגרום לכך שהמצווה תתקיים, כגון: על ידי פתיחת מכסה של ארגז, שעליו מונח עפר אשר יישפך ויכסה את דם העוף.

הגאון רבי אליעזר גורדון זצ"ל, ראש ישיבת טלז, הידוע בעולם הישיבות בשם 'ר' לייזר טעלזר', עסק רבות בשאלה זו ואף חיבר קונטרס בנושא זה, ובתוך דבריו הוא מוכיח מסוגייתנו, כי אפשר לקיים מצוות גם דרך גרמא.

להבנת הוכחתו עלינו להזכר במחלוקת בין רבי יוחנן לריש לקיש, עליה למדנו במסכת בבא קמא, לגבי הצתת אש. לדעת רבי יוחנן, אש שהוצתה על ידי אדם נחשבת כפעולה המתייחסת אליו, ואף כאשר האש מתפשטת והולכת, אין התפשטותה נחשבת כפעולה עקיפה בלבד של האדם, אלא **כמעשה ישיר שלו**. לעומת זאת, לדעת ריש לקיש, ההצתה בלבד נחשבת כמעשהו הישיר של מדליק האש, ואילו המשך בעירת האש והתפשטותה אינה אלא **"גרמא"**.

והנה, בפרשת עיר הנידחת ציוותה התורה "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל". לדעת רבי יוחנן, די בניצוץ אחד בלבד כדי לקיים מצוות עשה זו של שריפת עיר הנידחת, שכן, כל הבערה הגדולה הנוצרת מן הניצוץ הראשון, היא פעולתו הישירה של מדליק האש. לדעתו, אם כן, מצית האש מקיים את המצווה בהידור - הוא שורף במו-ידיו את העיר ואת כל רכושה. אולם, כאשר נבקש לקיים את המצווה לדעת ריש לקיש, נמצא כי הדבר בלתי אפשרי, משום שכדי לקיים את מצוות **"ושרפת באש את העיר ואת כל שללה"** יש להצית כל חפץ וחפץ בפני עצמו, ואף את כל חלקי החפץ יש להבעיר בידיים, אלמלא כן, לא תחשב שריפת העיר ורכושה כמעשה בידיים, כי אם כ"גרמא". כיצד אם כן ניתן לקיים לפי ריש לקיש את ציווי התורה?

אין זאת, מסיק הגאון רבי אליעזר גורדון זצ"ל, אלא שקיים מצווה בדרך של גרמא, נחשב קיום מושלם ומהודר של המצווה, וממילא די באש אשר היא תוצאה ו"גרמא" של פעולת ההצתה הראשונה, כדי לקיים כדת וכדין את מצוות התורה **"ושרפת באש"**.

אולם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל הוכיח מסוגיות אחדות בש"ס, כי אין אפשרות לקיים מצווה בדרך של "גרמא", ולפיכך, הבא לקיים מצוות כיסוי הדם, יכסנו בפועל ואין די בכיסוי בדרך גרמא [עיי"ש הוכחתו מחולין טז/א, שם מבואר שיש לשחוט בידיים ממש - "מאורי אש" פ"ה ענף ב']. ומה בדבר הראייה הנפלאה מסוגייתנו?

ההבדל בין מצוות כיסוי הדם למצוות שריפת עיר הנידחת: מדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל עולה, כי קיים חילוק מהותי בין מצוות כיסוי הדם לבין מצוות שריפת עיר הנידחת. שכן, כאשר התורה מצווה לכסות את הדם, יש לעשות את ציוויה בפועל ולא ב"גרמא". לעומת זאת, דרך שריפה להתפשט ולהתרחב, וכאשר ציוותה התורה "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה", זו היתה כוונתה, להצתה בידיים ולהמשך השריפה על ידי "גרמא", שהרי כך היא צורת השריפה. ממילא, אין להקיש משריפת עיר הנידחת למצוות אחרות אשר ניתן לקיימן על ידי מעשה [עיי"ש לגבי מצוות "ופתחת עליהם" שנאמרה באבני החושן. וע"ע שו"ת "הר צבי" או"ח סי' קמ"ג].

דף קיא/ב עיר הנדחת מכות ב/א כיצד העדים נעשים זוממים

הדרן למסכת סנהדרין

דפיה האחרונים של מסכת סנהדרין עוסקים בדיני עיר הנידחת - עיר אשר כל הדרים בה, או רובם, הדיחו עצמם מדרך ה' לעבודת אלילים - ועליהם אמרה תורה "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב", ולדעת הרמב"ם, אף הטף נהרגים.

כיצד ניתן להעיד על עיר הנידחת? שאלה מרתקת, שרבים עוסקים בה, קשורה לסוגיה הראשונה במסכת מכות אותה אנו מתחילים ללמוד כעת. עיקרה של השאלה היא, כי לכאורה, לעולם אין אפשרות למצוא עדים אשר יעידו על בני עיר מסוימת כי היא עיר הנידחת! זאת, מחמת שני כללי יסוד בדיני עדות, אשר יפורטו להלן, והמונעים, לכאורה, כל אפשרות לעדות מסוג זה.

תחילה נקדים בדין עדים זוממים. עדים זוממים הם עדים אשר העידו דבר-מה על פלוני, או על

העלון יוצא לאור ע"י

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1
Wagman street 1
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
ת.ד. 471 בני-ברק
טל: 03-5775333
03-5775333
פקס: 03-7601020
03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il
אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307

מוקד ההזמנות 1-700-500-151

קרח בעצמו כמי שאין לו חלק לעולם הבא, כי אם עדתו, משום שהוא שב בתשובה. **אכן**, בילקוט תהילים כתב על קרח "רחש ליבי בנבואה... שאביהם בא לעולם הבא".

לעילוי נשמת

הר"ר **שלמה קרופניק** ז"לב"ר אריה ישראל ז"ל
נלב"ע י"ט בסיון תשט"ז**תנצב"ה**הונצח ע"י ידידיו
הר"ר **אריה ישראל שכטר** שיחי

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרן פרידמן** ז"לב"ר חיים קלונימוס קלמן ז"ל נלב"ע כ' בסיון תשנ"ט
מיקירי בית המדרש סוכוטשוב**תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרב **בן ציון צבי גולדשטיין** ז"ל

בן ר' יצחק אייזיק ז"ל נלב"ע ט"ז בסיון תשנ"ג

תנצב"ההונצח ע"י בנו ידידיו הר"ר **שמעון אברהם יהודה ומשפ' שיחיו**

מעשה מסויים שנעשה על ידו, ולאחר מכן באו שני בני אדם והעידו כנגד העדים הראשונים "עמנו הייתם באותה שעה", ואם כן אינכם אלא טופלים שקר על פלוני. עדים זוממים שנתפסו בקלקלתם נענשים בעונש זהה לזה שהיה אמור להעניש בו אותו פלוני שהם העידו עליו. ומכאן, לשני הכללים. **א. כלל יסוד בהלכות עדות** קובע כי אין לקבל "עדות שאי אתה יכול להזימה". כלומר: אין לקבל עדות מפי אלו, אשר מסיבות כל שהן אי אפשר יהיה להזימם ולהענישם אם יתברר כי הם עדים זוממים. **ב. כלל יסוד בהלכות עדים זוממים** קובע, כי אין להשית עונש על בנו של העד הזומם בעקבות עדותו של אביו. מצירופם של שני כללים אלו נראה, לכאורה, כי אי אפשר להעיד על עיר מסויימת כי עיר הנידחת היא, שכן, מאחר שגם בניהם של אנשי עיר הנידחת נהרגים עם אבותיהם, הרי שזו "עדות שאי אתה יכול להזימה", משום שאם יתברר שהעדים הם זוממים, אי אפשר יהיה להענישם בעונש זהה לזה שהם ביקשו להטיל על אנשי עיר הנידחת, שהרי את בניהם של העדים הזוממים אין מענישים, ואילו העדים הזוממים ביקשו להטיל מיתה הן על האבות והן על הבנים! בשאלה עצומה זו מתחבטים אחרונים רבים, בהם "חתם סופר", גליוני הש"ס ועוד. הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל, תירץ קושיה זו באופן למדני, אשר מבהיר נושא זה ומפשוט.

נניח לרגע לקושיה שאנו עוסקים בה ונעבור למקרה חדש. שני בני אדם העידו כי ראובן ושמעון עבדו עבודה זרה, ולאחר מכן הוזמו עדים אלו. במהלך הדיון התברר כי ראובן הוא אביו של שמעון. האם בעקבות כך אי אפשר להעניש את העדים הזוממים בטענה, כי עדים אלו ביקשו להמית אב ובנו, ואילו את בנו של העד הזומם אין הורגים? ברור שאין לקשריהם המשפחתיים של ראובן ושמעון כל זיקה לעדות שטפלו עליהם העדים הזוממים, משום שהם העידו על כל אחד מהם בנפרד כי הוא חייב מיתה.

מעתה, גם עדות על אנשי עיר הנידחת, אינה עדות כוללת על האבות, אשר בעטיה גם הבנים נגררים למיתה. אלא, המעיד על עיר הנידחת הרי הוא כמעיד, כי פלוני עבד עבודה זרה ובגין כך יש להמיתו, ובנפרד מעדות זו הוא גם מעיד כי פלוני הוא **בנו** של עובד עבודה זרה וגם דינו למיתה. כלומר: חיוב המיתה של הבן אינו נכלל בעונש שמוטל על האב, אלא גם בנו של עובד האלילים **חייב מיתה בפני עצמו**.

ברור, איפוא, כי אין כל עילה להמית גם את בניהם של העדים הזוממים, שהרי גם הם לא ביקשו להמית את האב ואת בנו יחדיו, אלא הם העידו על כל אחד מהם בנפרד [עיי"ש שביאר בארוכה, כי רק עדות על בן גרושה ובן חלוצה נחשבת כעדות על הבנים, משום שבכוחה לפסול את כל הדורות הבאים, גם את אלו שעדיין לא נולדו! ועיי"ש מה שהקשה על דבריו מדברי הרמב"ן והריטב"א. ועיי" בהגהות על ה"מנחת חינוך" מצווה תס"ד אות ל"ב].

מאורות הדף היומי נראה אחרת

חדש ממאורות!

מסכת מכות שבועות ללימוד הדף היומי עם הלכה למעשה.

הצטרפו לרובבות לומדי הדף היומי עם "מאורות ההלכה", **הלכות תפילת מנחה, תפילת ערבית, מצוות תדירות, קריאת שמע על המיטה.**

לפרטים והזמנות: 1-700-500-151

משרדי מאורות - **בני ברק:** רח' וגמן 1 (פינת חתם סופר 5)

ירושלים: רח' שרי ישראל 14 טל. 057-3198196 **רכסים:** רח' הזית 7 טל. 04-9040949